

Andrej Sirácky pĕtaosmdesáťiletý

9. prosince 1985 se dožívá významného jubilea filozof, sociolog a průkopník sociálně politického myšlení a marxismu-leninismu na Slovensku — akademik Andrej Sirácky. Jeho životní elán a tvořivé síly jsou obdivuhodné — stále ještě píše, aktivně se účastní odborné a veřejné politické činnosti, trvale projevuje zájem „o věci veřejné“ a předává své bohaté zkušenosti nastupujícím generacím. V tom všem je nám příkladem a především vzorem pro mladou generaci.

Andrej Sirácky se narodil 9. 12. 1900 v slovenském Petrovci — v Dolní zemi (dnešní Jugoslávie). Pochází z chudé dělnické rodiny. Toto sociální prostředí mu umožnilo velmi brzy chápat reálné problémy tehdejší doby ještě před příchodem do Prahy, kde studoval v letech 1921–1925 na filozofické fakultě UK obory literatura a filozofie. Stal se jedním ze zakladatelů Volného združení studentů-socialistů z Slovenska (1922) a spoluzakladatelem DAV (1924). V roce 1925 se vrátil do Petrovce a působil na slovenském reálném gymnáziu až do roku 1941 jako profesor literatury. Kromě toho založil literárně vzdělávací kroužek Sládkovič. Již tehdy působil na mládež svými přednáškami a besedami o Čapkovi, Wolkerovi, Poníčanovi, Novomeském a dalších. Po příchodu horthyovců do Petrovce bylo reálné gymnázium uzavřeno, Sirácky propuštěn z učitelských služeb a uvězněn. V roce 1942 se stal redaktorem Slovenské jednoty v Pešti a v roce 1944 pracovníkem ilegálního národního výboru v Petrovci. V letech 1945–1948 působil jako ředitel znovuotevřeného gymnázia v Petrovci.

Rok 1948 znamenal velkou změnu v odborné, politické i občanské orientaci A. Siráckeho. Na radu a přání svých přátel se vrátil do Československa, habilitoval se u Antona Štefánka jako docent a začal působit na Univerzitě Komenského v Bratislavě jako učitel dialektického a historického materialismu. V roce 1952–1953 byl děkanem a v roce 1953–1955 rektorem Univerzity Komenského v Bratislavě. Roku 1962 byl jmenován profesorem filozofie. V průběhu budování socialismu v Československu zastával Andrej Sirácky četné významné vědecké funkce: 1955–1961 předseda SAV, 1961–1964 místopředseda SAV, 1964–1966 se stal prvním předsedou Slovenské sociologické společnosti a z jeho iniciativy byl v roce 1969 založen časopis Sociológia.

Andrej Sirácky se stal v roce 1964 členem-korespondentem SAV, v roce 1971 akademikem ČSAV a v roce 1976 členem Akademie SSSR. Je nositelem Řádu práce, Řádu republiky, Řádu jugoslávského praporu, dvou národních cen, v roce 1980 se stal laureátem Státní ceny Klementa Gottwalda.

Přes tyto nejvyšší a zaslužené pocty zůstal A. Sirácky skromným a prostým člověkem, laskavým pedagogem s příkladným vztahem ke studentům.

Jeho vědecké dílo je rozsáhlé (1) a zasahuje do všech oblastí společenských věd, zejména do filozofie a sociologie.

Předmětem filozofického a sociologického zkoumání A. Siráckeho se staly otázky společnosti, kultury, mravnosti a vědy. Kulturu zahrnuje do společensko-ideové sféry člověka a mravnost chápe jako jednu z funkcí společensko-kulturního života. (2) Kultura je faktickým obrazem, odrazem a výrazem stupně všeobecné vyspělosti společnosti i jednotlivce. Je možno ji vysvětlit na základě ekonomicko-sociálního ve funkcionální spojitosti a podmíněnosti s činiteli ekonomicko-sociálního vývoje. (3)

Vzájemný vztah kultury a mravnosti vymezuje Sirácky tak, že kultura se nám jeví jako syntetická složka společenská a mravnost jako sociálně hodnotící funkce.

(1) Hlavní spisy: *Síla slov a myšlienok* (1943), *Umírající civilizace* (1946), *Kultúra a mravnosť* (1949), *Slovanstvo a svetový mier* (1949), *Od kapitalizmu k socializmu* (1950), *Pôvod prvotných ideológií* (1952), *Prirodné a spoločenské prostredie* (1953), *Za socialistickú vedu a kultúru* (1960), *Sociológia, teória, metódy a problémy* (1966), *Sociológia a integrácia vied* (1968), *Problémy a perspektívy socializmu* (1972), *Sociálny svet človeka* (1974), *Sociológia myslenia a činu*, spoluautor K. Rychtařík (1976), *Doba a myslenie* (1979), *Na prelome vekov* (1984).

(2) A. Sirácky, *Kultúra a mravnosť*. Bratislava 1949, s. 5.

(3) Tamtéž, s. 44–45.

(4) „Mravnost vyplývá z celkové struktury společnosti a je součástí její ideologie“.
(5) Kulturní hodnoty a mravní kategorie pokládá za jevy převážně sociopsychické, které vznikly v souvislosti s přírodním a historicko-společenským vývojem. (6)

Významné jsou i stati a články z let 1946–1959, publikované jako sborník *Za socialistickou vědu a kulturu*. V dodatku jsou zařazeny dva příspěvky z roku 1924 a 1925 – *O proletárském umění* (Pravda chudoby, č. 21, 1924) a *O takzvanom „rozpore“ individua a spoločnosti* (DAV, č. 2, 1925). Již v nich A. Sirácky – v duchu názorů S. K. Neumanna – zdůrazňuje třídní a kolektivní ráz umění a požaduje odpovědnost individua vůči kolektivu. (7) V jiné stati sborníku (*Za vysokú odbornosť a socialistickú uvedomelosť vedeckých pracovníkov*) upozorňuje na to, že vědecká práce je velmi náročná, „úzce spojená s problematikou ideologickou a má velký politický dosah“. (8)

Původní sociologickou prací A. Siráckeho je *Sociológia*, v níž se autor zabývá problematikou sociologické teorie, sociologickými metodami a některými problémy vztahu člověka k sociologii a filozofií, působením psychických mechanismů z hlediska sociologického a sociologií umění.

Jako jeden z prvních marxistických autorů u nás vyslovuje a odůvodňuje Sirácky názor, že socialismus potřebuje kromě filozofie – jako teoretického základu marxismu-leninismu – také sociologii v rámci systému marxismu-leninismu jako teoreticko-empirickou vědu. Vyslovuje požadavek, aby se rozvíjela jak obecná sociologická teorie, tak i její zvláštní odvětví: sociologie práce, průmyslu, vesnice, rodiny, poznání atd. Soudí, že historický materialismus nenahrazuje žádnou vědu o společnosti, ale jako filozofická část marxismu-leninismu spojuje všechny společenské vědy do uceleného harmonického teoretického celku. (9)

V tomto Siráckeho pojetí má být marxistická sociologie vědou, v níž se nejúžeji spojuje teorie s politickou praxí, a která odráží třídní zájmy a ideologii dělnické třídy. Po stránce ideové a teoretické nemůže činit žádné ústupky buržoazním sociologickým směrům. Marxistická sociologie není věda apolitická a společensky neangažovaná, neruší spojení s filozofií a politikou, s bojem dělnické třídy za vybudování komunismu. Je pevným článkem systému marxistických věd. „Marxistická sociologie se vytváří... jako teoreticko-empirická věda o zákonech struktury a vývoje společnosti, jejím filozoficko-metodologickým základem je historický materialismus“. (10) Má-li se sociologie rozvíjet jako věda, je nutné, aby se pevně opírala o materialistické pojetí dějin a marxistickou teorii tříd, aby se zbavila pozitivismu a idealismu, byla ideologicky čistá v marxistickém smyslu, společensky a politicky angažovaná. Významným charakteristickým rysem marxistické sociologie je spojení stranickosti a vědeckosti, protože historické poslání dělnické třídy vyjadřuje tendenci objektivních společenských procesů – zrušit v budoucnu sebe jako třídu i třídy vůbec. V tom se spojují třídní i všelidské zájmy. (11)

Některým dalším problémům rozvoje marxistické sociologie věnuje A. Sirácky pozornost v publikaci *Sociológia myšlenia a činu*, kterou vydal spolu s Karlem Rychtaříkem. Zde jsou dále rozpracovány zejména tyto aktuální teoretické otázky: 1. objasnění stranickosti, třídnosti, vědeckosti, angažovanosti; 2. význam, úloha a možnosti využití sociologických výzkumů pro práci strany; 3. teoretické otázky vnitřní struktury marxistické sociologie jako jednoty světónázorové orientace a adekvátního systému metodologických postupů, procesů a technik. Tato práce, která vznikla jako soubor sedmi vybraných statí a článků z období konsolidace společenských věd (1970–1974), přispěla k orientaci a diferenciaci marxisticky orientovaných sociologů.

K propracování teoretických a ideologických principů v sociologii Andrej Sirácky osobně přispěl velkou měrou. Především pro poučení mladých nastupujících generací i v zájmu historické pravdy je nutno připomenout neohrožené a internacionální postoje, které Sirácky zastával v druhé polovině šedesátých let, kdy se rozhodně postavil proti nahrazování marxisticko-leninské sociologie různými buržoazními a pseudovědeckými teoriemi a proti šíření novopozitivismu v československé sociologii v době jejího masového rozvoje. Tak například již na I. celostátní kon-

(4) Tamtéž, s. 69.

(5) Tamtéž, s. 88.

(6) Tamtéž, s. 149.

(7) A. Sirácky, *Za socialistickú vědu a kulturu*. Bratislava 1960, s. 347–356.

(8) Tamtéž, s. 293.

(9) A. Sirácky, *Sociológia*. Bratislava 1966, s. 27.

(10) Tamtéž, s. 36.

(11) Tamtéž, s. 52–59.

ferenci československých sociologů v Bedřichově u Špindlerova Mlýna (22.–26. listopadu 1966), kde se již formulovaly základy budoucího programu pravicových sil, vystoupil A. Sirácky s požadavkem, aby sociologie vycházela z jasných marxistických pozic, neizolovala se od filozofické reflexe a „usilovala o řešení závažných otázek rozvoje socialistické společnosti“. Sirácky uvedl, že „ideologičnost společenských věd vyplývá ze samého předmětu, z problémů, které jsou třídně podmíněny, a konečně i ze subjektivního postoje a role samého výzkumníka“. Na závěr svého vystoupení podtrhl, že „služba sociologie praktickým cílům a potřeba socialistického vývoje je v souladu s její vědeckostí, stranickostí (třídností) a politickou a ideologickou angažovaností“. (12)

V průběhu konsolidačního procesu ve společenských vědách a v sociologii patřil A. Sirácky spolu s K. Rychtaříkem, J. Mužíkem, L. Szantóem, V. Rumlem, L. Hrzalem, R. Richtou k prvním signatářům dokumentu *Naše cesta je leninismus* (1970), jímž se společenskovědní fronta postupně přihlašovala k podpoře politiky nového vedení strany po dubnovém plénu 1969. Sám A. Sirácky šel v tomto nelehkém procesu příkladem a nejednou jako velký vlastenec prokázal svůj hluboký vztah k socialistickému společenskému zřízení.

Osobnost akademika Andreje Siráckeho v sobě dialekticky spojuje rysy vynikajícího pedagoga a vědce, příkladného komunisty a dobrého člověka. Za to vše mu patří poděkování celé společenskovědní fronty, zvláště pak filozofů a sociologů.

Soudruh Sirácky již všechny dostupné počty má. Proto mu přejeme k jeho životnímu jubileu to nejcennější – pevné zdraví a dlouhá léta.

Antonín Vaněk

Jubilejní zasedání problémové komise mnohostranné spolupráce marxistických sociologů

Od 13. do 18. května 1985 se konalo ve Varně jubilejní desáté zasedání 3. problémové komise mnohostranné spolupráce akademií věd socialistických zemí. Původní název komise *Vývoj sociální struktury socialistických zemí, sociální plánování a prognózování* byl na základě návrhu minulého zasedání a schválení viceprezidentů akademií věd socialistických zemí (Sofie 1984) změněn na *Sociální procesy v socialistické společnosti*. V samotném novém názvu komise je tak vyjádřen široký teoreticko-metodologický záběr mezinárodních sociologických výzkumů, jejichž výsledky musí sloužit praxi sociálního rozvoje, budování rozvinuté socialistické společnosti ve všech účastnících zemích.

Zasedání se zúčastnilo 8 delegací: BLR, ČSSR, Kuba, MLR, NDR, PLR, RSR a SSSR. Jak je již tradicí, jeden den byl věnován zasedání ředitelů sociologických ústavů a ústavů filozofie a sociologie, kteří stáli v čele svých národních delegací. Delegace ČSSR byla vedena ředitelem Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, profesorem dr. J. Pecnem, CSc., jejími členy byli: doc. dr. F. Charvát, DrSc., dr. ing. F. Kutta, DrSc., dr. V. Dubský, CSc. a dr. R. Roško, CSc.

V první části zasedání byla vyslechnuta zpráva o činnosti 3. problémové komise od jejího posledního zasedání (Tallin 1983), přednesená předsedou problémové komise K. Doktorem, a zprávy 4 pracovních skupin:

1. *Zemědělci a sociální otázky vesnice v socialistické společnosti* (prof. K. Krambach, NDR),
2. *Demografické procesy a sociální struktura socialistické společnosti* (prof. M. Minkov, BLR),
3. *Sociální plánování a prognózování* (F. Kutta, ČSSR),
4. *Zkušenosti výzkumů sociálních procesů* (prof. G. Osipov).

Po diskusi k předneseným zprávám bylo konstatováno, že práce komise se v letech 1981–1985 rozvíjela příznivě, o čemž svědčí celá řada publikovaných mezinárodních monografií. Zvláště byla vyzdvihnuta iniciativa sovětských a československých vědců při vydání výsledků mezinárodního komparativního výzkumu *Sbližování dělnické třídy a inženýrsko-technické inteligence socialistických zemí* (ÚFS Praha 1985, 5 dílů, cca 1400 stran).

(12) *Sociologie 1966*. Sborník z I. celostátní konference československých sociologů. Praha 1968, s. 45–48.